

Istorie

Manual pentru clasa a IX - a

Alexandru Barnea
(coordonator)

Vasile Aurel Manea
Mihai Stamatescu
Bogdan Teodorescu

CORINT

Cuvânt înainte către elevi

Dragi elevi,

Manualul de clasa a IX-a vă prezintă ISTORIA din antichitate până la începutul epocii moderne, urmând ca în clasa a X-a să studiați perioadele istoriei moderne și contemporane.

Acest manual a fost alcătuit pe baza Programei școlare aprobată de MEC și poate fi folosit integral de către toți elevii, indiferent de profilul liceului sau de specialitatea urmată.

Noua programă de istorie vă propune o abordare integrată a istoriei românești și a celei universale, pornind de la premisa că, în felul acesta, veți înțelege mai bine fapte și procese istorice petrecute simultan în spațiul românesc și în cel european sau mondial. De asemenea, aveți posibilitatea de a face analogii și comparații între evenimente și procese desfășurate în același timp în spații de civilizație diferite. Acest tip de abordare vă ajută să descoperiți perspective multiple asupra istoriei, provenind din surse istorice aparținând tuturor spațiilor culturale.

Domeniile de conținut și temele prevăzute de programă spre studiu oferă o imagine completă asupra civilizației și culturii umane. Veți învăța despre formarea, așezarea și evoluția popoarelor în diverse spații istorice, despre civilizația acestora (studiind probleme de demografie, economie și organizarea societății), despre cultură și credințe religioase, despre organizarea statelor și a relațiilor dintre ele. Veți descoperi personalități care au schimbat istoria popoarelor sau a unor comunități prin deciziile lor politice sau prin creația lor culturală și intelectuală. Veți afla lucruri noi despre diversitatea culturilor și a civilizațiilor, precum și despre modul în care oamenii s-au raportat unii față de alții de-a lungul timpului.

Modul în care sunt prezentate toate aceste probleme este unul care vă îndeamnă la comunicare și dialog, la respect față de sine și față de propria identitate culturală și națională, la înțelegerea și acceptarea celuilalt, la investigarea permanentă a trecutului, dar și la înțelegerea și modelarea prezentului.

Această concepție despre prezentarea trecutului și despre ce ar trebui să învățăm din istorie i-a călăuzit și pe autori în elaborarea manualului pe care îl aveți în față.

Veți găsi în această carte 27 de teme, grupate în 3 module, care abordează istoria cronologic. Fiecare temă vă propune să descoperiți oameni, fapte, întâmplări, procese istorice reprezentative pentru o epocă sau alta sau pentru diverse spații geografice. Au fost selecționate și prezentate în manual cu precădere acele evenimente și personalități ale istoriei care vă ajută să înțelegeți mai bine lumea în care trăiți, dar și să vă formați propria imagine despre trecut. Manualul vă ajută să identificați mesajul unor surse istorice, să propuneți interpretări ale acestor mesaje și să recompuneți singuri trecutul. De asemenea, vă îndeamnă să reflectați și să luați decizii asupra modului în care poate fi abordat un subiect istoric.

Moștenirea antichității

Modulul 1

„Care este deosebirea esențială dintre societățile primitive și societățile evoluate? Nu instituțiile, ci obiceiurile primitive își au instituțiile lor ca în ciclul agricol anual, totemismul și exogamia, tabuismul și înfrângerea divizării claselor de vârstă. Civilizațiile nu au deosebire de societățile primitive nici prin diviziunea muncii, fiindcă putem observa cel puțin rudimentele unei diviziunii muncii și în cadrul societăților primitive. Regii, văjzătorii, ferarii și cântăreții sunt, cu toții, niște socialiști.”

O deosebire fundamentală între civilizații și societățile primitive așa cum le conștientăm noi este direcția kaulă de mimesis sau de imitație. În societățile primitive, astfel cum ne sunt ele cunoscute, mimesis este îndreptată spre generația mai în vârstă și spre strămoși; cultura domniei și societatea stăruie stăruie. În ce altă parte, în societățile angajate în procesul de civilizație, mimesis este îndreptată către personalitățile creatoare; „coșca tradiției” este astfel slăbită și societatea se găsește într-o mișcare dinamică ce compoartă o adaptabilitate față de schimbările și dezvoltare.”

(După A.J. Toynbee, Studii asupra istoriei, sinteză în limba română, 1977)

- Sumerienii
- Monarhia egipteană
- Evreii
- Religii monoteiste: iudaismul și budismul
- Originile civilizației europene
- Antica Hellada
- Educație și cultură la vechii greci
- Lumea geto-dacilor
- Roma, de la orașul-stat la Imperiu
- Arta monumentală romană

Moștenirea medievală

Modulul II

„Istoria politică a Occidentului medieval este deosebit de complicată pentru că reflectă existența frământată datorată fragmentării economice și a societății, precum și apariția unor puteri publice de către șefii acestor grupuri mai mult ori mai puțin izolate, îndreptate constant, cum s-a văzut, una dintre caracteristicile feudality. Dar realitatea medievală a Occidentului nu este numai atotzătoare a societății și a cămășii sale, ea este o linie orizontală și verticală a puterii. Între mulțimea de stăpâni — Biserică și biserică, orășel, princip și regi — oamenii din anul mediu nu știu înțelegerea de cine depind din punct de vedere politic. La nivel chiar al administrației și al justiției, conflictele de jurisdicție care umplu lumea medievală exprimă această complexitate.”

(Jacques Le Goff, Civilizația Occidentului medieval)

- Creștinismul
- Formarea popoarelor europene
- Formarea poporului român și a limbii române
- Lumea arabă
- Civilizația medievală
- Arta medievală
- Imperiul bizantin
- Imperiul otoman
- Franța medievală
- Imperiul romano-german
- Statul medieval în spațiul românesc
- Țările Române și statele vecine

Premisele modernității

Modulul III

„Europa a fost anunțată în politica echilibrului puterii atunci când prima sa alogorie, vîrul medieval al imperiului universal, era prăbușit, iar din tronul acelor vechi asprași au rădărit o mulțime de state cu putere mai mult sau mai puțin egală. Când statele astfel constituite dintr-un grup sunt obligate să abia de la fața surzii cu altele, nu sunt posibile decât două situații: ori unul dintre state devine stăpîn de putere; înclă le domină pe celelalte și creează un imperiu, ori nici unul dintre ele nu este niciodată suficient de puternic pentru a ajunge în această poziție. În cazul din urmă, preferențele celui mai aggresiv membru al comunității internaționale sunt luate în fișă printr-o asociație a celorlalte cu alte coștate, prin funcționarea unui echilibru al puterii.”

(Henry Kissinger, Diplomatie)

- Expansiunea europeană
- Renașterea
- Reforma
- Războiul de 30 de ani
- Absolutismul

Domeniile de conținut și temele prevăzute în programa școlară

Autorii acestui manual consideră că istoria — ca disciplină de studiu — nu trebuie și nu poate fi memorată ca o poezie învățată pe de rost (de aceea, recomandăm, spre exemplu, reținerea doar a reperelor cronologice fundamentale), ci trebuie să fie discutată, înțeleasă și acceptată ca sursă de explicare a prezentului.

Această deschidere spre multiplele fațete ale trecutului oglindit într-un manual de istorie ne-a determinat să vă oferim o îmbinare între tradițional și modern în prezentarea lecțiilor. În fiecare dintre ele veți afla mai multe componente: textul propriu-zis, un dicționar de termeni istorici, prezentarea biografiei unor personalități, cronologii, imagini sugestive pentru conținutul respectiv.

Componenta didactică este reprezentată prin mai multe elemente: sarcini de lucru intercalate pe parcursul curgerii textului și care vă propun rezolvări de probleme raportate la surse istorice diverse; sub sintagma „Nu uitați!” veți găsi o sinteză, în câteva propoziții, a subiectului studiat; rubrica intitulată „Caleidoscop” vă oferă deschideri ale temei abordate către aspecte semnificative ori controversate sau către alte domenii ale culturii: literatură, film, teatru, muzică etc. La finalul câtorva lecții veți descoperi „Modele didactice”, care vă propun modalități de abordare a unor probleme de istorie. Ele vă familiarizează cu modul de realizare a unor activități desfășurate curent în cadrul orelor de istorie, dar și al cercurilor, seminariilor, concursurilor școlare și al olimpiadelor.

Dacă oferta noastră va reuși să lege direct și explicit trecutul de lumea în care trăim și dacă acest manual vă va ajuta la observarea, cunoașterea și înțelegerea prezentului, înseamnă că exercițiul de imaginație și gândire critică pe care vi-l propunem și-a atins scopul și și-a dovedit utilitatea.

Vă dorim succes!

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

- Popoare și spații în antichitate
- Probleme de atins:* sumerienii, evreii, egiptenii, tracii, grecii, romanii.
- Formarea popoarelor medievale
- Probleme de atins:* popoarele germanice, romanice, slave, arabii, fino-ugrice, turcice
- Etnogeneza românească

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

- Moștenirea culturală a antichității
- Probleme de atins:* arhitectura orientală, stilurile artei grecești, arta plastică greacă, arta monumentală romană, modele și valori în educație în lumea greacă, știința
- Civilizația medievală
- Probleme de atins:* demografie și economie, ierarhia feudală, Europa romanică și Europa gotică, arhitectura medievală românească, influențe orientale în Europa
- Umanismul. Renașterea artistică

RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

- Mari religii
- Probleme de atins:* iudaismul, Budismul, Creștinismul, Islamul.
- Reforma religioasă și urmările sale
- Probleme de atins:* protestantismul, Contrareforma, războaiele religioase în Franța. Reforma religioasă în Transilvania

STATUL ȘI POLITICA

- Forme de organizare politică în antichitate
- Probleme de atins:* monarhia egipteană, democrația ateniană, republica și imperiul roman, regatul dac
- Statul medieval
- Probleme de atins:* Imperiul bizantin, Franța, Imperiul romano-german.
- State medievale în spațiul românesc
- Absolutismul
- Probleme de atins:* dinastiile Habsburg, Bourbon, Tudor, Romanov

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

- Islamul și Europa
- Probleme de atins:* Califatul arab, Imperiul otoman, ideea de cruciadă
- Țările Române și statele vecine în evul mediu
- Probleme de atins:* relații comerciale și politico-militare în timpul domnitorilor Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul
- Expansiunea europeană
- Probleme de atins:* Călătoriile și descoperirea noilor lumi, imperii coloniale în secolele XVI-XVII
- Războiul de 30 de ani și diplomația europeană
- Probleme de atins:* rațiunea de stat și echilibrul european

Stimați colegi,

Trecerea la învățământul obligatoriu de zece ani a determinat schimbări radicale la nivelul planurilor de învățământ și al programelor școlare. În acest context, programele de istorie au apărut nu doar într-o formă nouă, ci și cu o perspectivă modificată. Deplasarea accentului de la învățarea conținuturilor la formarea și achiziționarea de către elevi a unor abilități, deprinderi și competențe în cadrul orelor de istorie reprezintă elementul esențial pe care noua programă pentru clasa a IX-a — aprobată de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul nr. 3458/09.03.2004 — îl propune ca subiect al schimbării.

Pornind de la această premisă, autorii și-au propus să satisfacă, într-o măsură cât mai largă, exigențele noii programe și să elaboreze un manual în care textul clasic utilizat în istoria narativă să se îmbine cu modernitatea abordărilor didactice, centrate pe activitățile desfășurate de către elevi. Acest tip de abordare vă oferă, fiecăruia dintre dumneavoastră, posibilitatea de a opta pentru diverse variante de proiectare a unităților de învățare și a lecțiilor și de a reține acele activități care vă ajută cel mai eficient să formați și să exersați cu elevii competențele specifice prevăzute de programă.

Oferta didactică a manualului este, credem noi, extrem de generoasă și ajută la parcurgerea elementelor din programă care reprezintă trunchiul comun, dar și la dezvoltarea competențelor specifice prevăzute pentru curriculum diferențiat la clasele de specialitate. În consecință, manualul poate fi utilizat de către elevi în clasă, cu ajutorul profesorului, sau acasă, în cadrul unor activități de muncă independentă. De asemenea, sunt propuse activități care solicită munca în echipă și dezvoltarea abilităților de comunicare și dialog în cadrul grupului. În esență, manualul este conceput pentru a fi utilizat de elevi.

O componentă importantă a programei este cea legată de valorile și atitudinile ce urmează a fi dobândite prin studiul istoriei, ea fiind marcată de activități care conduc la formarea și asimilarea unui sistem de valori propriu fiecărei personalități.

Din punctul de vedere al prezentării conținuturilor, am optat pentru o expunere cronologică și tematică a subiectelor, ceea ce a condus la o anumită reconfigurare a domeniilor de conținut prevăzute de programă. Acest fapt a fost posibil în condițiile în care a fost păstrat spiritul programei și au fost respectate toate sugestiile metodologice cuprinse în aceasta. Au existat și situații în care „Problemele de atins” au fost îmbogățite cu aspecte care ni s-au părut esențiale pentru înțelegerea completă a subiectului și astfel se explică prezența câtorva probleme și detalii doar sugerate de programă.

În ansamblu, acest manual pentru clasa a IX-a nu are limite de utilizare și nici nu se impune ca unică sursă de informare în domeniul istoriei, el fiind doar un auxiliar pentru elevi, dar și pentru profesori, în abordarea complementară a elementelor ce alcătuiesc curriculum-ul școlar: planuri de învățământ, programe școlare, manuale, alte auxiliare didactice sau care provin din domeniul științei istorice.

Sperăm ca acest manual să vă ofere nu doar satisfacția unei activități eficiente și confortabile în clasă, ci și deschiderile necesare pentru o abordare modernă, flexibilă, europeană a domeniului istoriei.

Autorii

Cuvânt înainte către profesori

Cronologie

Lumea înainte de sumerieni

2 200 000 î.Hr. — Apare în Africa de Est (Kenya, Tanzania, Etiopia) *homo habilis*; sunt considerați primii oameni care-și amenajează habitatul.

1 900 000 î.Hr. — Apare în Africa *homo erectus*, răspândindu-se ulterior în Asia și în Europa.

1 700 000 î.Hr. — Primele unelte de os folosite de *homo habilis*.

1 000 000 î.Hr. — Primele unelte cu două fețe în Africa și în Orientul Apropiat; în Europa, sunt atestate abia cu 700 000 de ani î.Hr.

Circa 650 000 î.Hr. — Utilizarea focului, vestigii într-o peșteră din Franța.

Circa 450 000 î.Hr. — Cea mai veche vatră de locuire delimitată în Europa

Circa 80 000 î.Hr. — Omul din Neanderthal se impune; în Europa — primii oameni care își îngroapă morții.

Circa 65 000 î.Hr. — Începutul populării continentului american.

Circa 40 000 î.Hr. — Apare *homo sapiens sapiens* care colonizează treptat toate continentele; este omul modern.

Circa 20 000 î.Hr. — Apogeul cioplirii pietrei.

Circa 18 000 î.Hr. — Coexistă mai multe tipuri de habitat: campamentul folosit de vânători, peștera, bordeiul semisubteran.

Circa 9 000 î.Hr. — În Orient, începutul neoliticului, cu sedentarizarea și practica agricultura.

Mileniul VIII î.Hr. — În Orient, începutul creșterii animalelor domestice, primele oale de lut, apariția metalurgiei cuprului.

Mileniul VII î.Hr. — Cultivarea grâului, orzului și plantelor leguminoase se generalizează în Orientul Apropiat și Mijlociu, asemeni olăritului; cele mai vechi țesături cunoscute.

Circa 5 500 î.Hr. — Răspândirea neoliticului în Europa; pe axa danubiană, primele unelte din metal. Primele orașe în Mesopotamia, Egipt, valea Indului.

Sfârșitul mileniului V — Comunitățile sătești neolitice câștigă teren în Europa Occidentală.

Circa 3 700 î.Hr. — Mesopotamia de Jos atinge stadiul vieții urbane.

Circa 3 500 î.Hr. — Sumerienii în Mesopotamia de Jos.

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

STATUL ȘI POLITICA

RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Moștenirea antichității

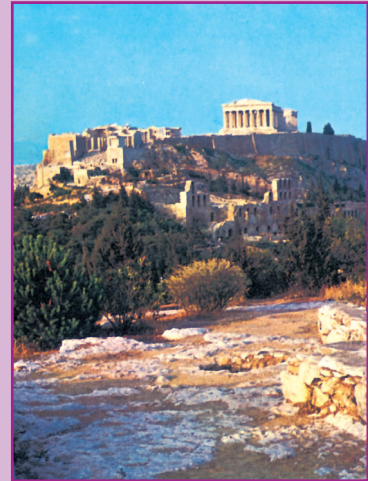
Modulul

1

„Care este deosebirea esențială dintre societățile primitive și societățile evoluat? Nu instituțiile, căci și societățile primitive își au instituțiile lor: cultul ciclului agricol anual; totemismul și exogamia; tabuurile și inițierea și divizarea claselor de vârstă. Civilizațiile nu se deosebesc de societățile primitive nici prin diviziunea muncii, fiindcă putem observa cel puțin rudimente ale diviziunii muncii și în cadrul societăților primitive. Regii, vrăjitorii, fierarii și cântăreții sunt, cu toții, niște specialiști.

O deosebire fundamentală între civilizații și societățile primitive așa cum le cunoaștem noi este direcția luată de *mimesis*, sau de imitație. În societățile primitive, astfel cum ne sunt ele cunoscute, *mimesis* este îndreptată spre generația mai în vârstă și spre strămoși; cutuma domnește și societatea rămâne statică. Pe de altă parte, în societățile angajate în procesul de civilizație, *mimesis* este îndreptată către personalitățile creatoare; „coaja tradiției” este astfel sfărâmată și societatea se găsește într-o mișcare dinamică ce comportă o adevărată cursă spre schimbare și dezvoltare.”

(După A.J. Toynbee,
Studiu asupra istoriei, sinteză în limba română, 1997)

- Sumerienii
- Monarhia egipteană
- Evreii
- Religii monoteiste: iudaismul și budismul
- Originile civilizației europene
- Antica Hellada
- Educație și cultură la vechii greci
- Lumea geto-dacilor
- Roma, de la orașul-stat la Imperiu
- Arta monumentală romană

Imaginea unei notabilități din Mari
(statuie din mileniul III î.Hr.)

Dicționar

Divinități sumeriene

AN — Zeu al cerului, după unele opinii trebuia să fie zeul suveran prin excelență, cel mai important al panteonului.

(M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*)

ENLIL — Zeu al atmosferei (stăpânul aerului), apoi și al pământului, care în actul cosmogonic și-a despărțit părinții, AN – cerul – de KI – pământul.

ENKI — Zeu complex, stăpân al pământului, ocrotitor al apelor dulci, patron al înțelepciunii și cunoașterii.

NAMMU — Apa primordială, simbolizând substanța maternă universală, mama născătoare fără bărbat care i-a zămislit pe zeii AN (cerul) și KI (pământul).

NANAR (luminătorul) — Zeu selenar; în Ur era considerat drept întemeietor al cetății, care primise prerogativele de la ENLIL.

Sumerienii

Mesopotamia și străvechii ei locuitori

Una din primele pagini ale istoriei a fost scrisă de sumerieni. Este o concluzie ferm susținută de specialiști, care vreme de mai multe secole au căutat insistent locul unde s-a născut civilizația și pe cei care i-au dat viață. De-a lungul anilor, răspunsurile s-au îndreptat mai întâi spre Grecia și Roma, mai cu seamă în vremea Renașterii și în Secolul Luminilor, mai aproape de zilele noastre spre Asia Mică și, în fine, spre ținutul cuprins între Tigru și Eufrat, Mesopotamia străveche, Irakul de astăzi. Fertilitatea bazinului celor două fluvii a atras aici numeroase seminții. Cei mai vechi dintre cei cunoscuți au fost chiar sumerienii, o populație probabil indo-europeană, a cărei patrie de origine pare a fi fost zona Golfului Persic. În antichitate, acestora, așezați în partea meridională (sudică) a regiunii, li s-au adăugat akkadienii (după numele cetății Akkad, încă nedescoperită, situată probabil în apropierea Bagdadului de astăzi), seminți care au ocupat centrul, și asirienii, veniți din nord și așezați în această parte a Mesopotamiei.

„Mesopotamia primitivă era sora câmpiei Nilului. Tigru și Eufratul își trimiteau apele la temeliiile pământului prin sute de canale ce se întrețeseau în jurul culturilor. Acoperită de palmieri, de curmalii, de lanuri de grâu și de orz mereu secerate, mereu semănate, ea era Edenul legendelor biblice, grâнарul Asiei Occidentale... Prin Golful Persic, ea își arunca flotele pe mare. Dar reînnoindu-se prin triburile care coborau de pe podișurile înalte, (...) ea a fost mai puțin închisă în sine decât Egiptul și nu s-a mistuit ca acesta la propria-i flacăra. La est, a fecundat imperiile medo-persice... În nord, s-a perpetuat prin Asiria până la începuturile civilizației moderne. La vest, a însuflețit Fenicia, care i-a deschis drumul spre valea Nilului și lumea arhipelagului.”

(Elie Faure, *Istoria artei*, vol. I)

- Explicați cu ajutorul textului lui Elie Faure:
 - a) Din ce motive a găzduit Mesopotamia una din cele mai vechi civilizații?
 - b) Ce a favorizat difuzarea acestor civilizații?
 - c) Formulați o definiție pentru societatea deschisă a Sumerului.

Vestigii ale palatului regal din Mari

Civilizație și societate la vechii sumerieni

Aflați într-un spațiu deschis influențelor și sintezelor, pe marele drum care lega sudul de nordul Mesopotamiei și de aici cu Siria și Anatolia spre nord, dar și cu Bahreinul, Iranul și chiar India spre sud, creația culturală a sumerienilor s-a difuzat în întreg Orientul.

Sumerienilor li se atribuie descoperirea roții olarului și tehnologia prelucrării metalelor. Descoperirile din necropola regală de la Ur prezintă o mare varietate de obiecte metalice din aur și lapislazuli (o piatră prețioasă de culoare albastră intensă), dintr-un aliaj de aur și argint (electrum) sau din os și lapislazuli.

Nevoia de a controla revărsările periodice ale Tigrului și Eufratului și de a administra irigațiile aferente a fost probabil suportul centralizării puterii și construirii orașelor-state. Persoana care le conducea deținea atât prerogativele politice, cât și pe cele religioase, având acordul unei puternice aristocrații militare și sacerdotale.

Viața economică și socială a cetății gravita însă în jurul templului, care deținea o mare parte a bunurilor funciare, așa cum întreaga societate își regla existența în acord cu voința zeilor, numele și puterile acestora fiind diferite de la o cetate la alta. Lăcașurile de cult care le-au fost închinat, folosind ca materiale lutul, piatra și chiar metalele, au parcurs o mai lungă evoluție, care a culminat cu acele construcții în terase suprapuse numite ziggurat, precum cea ridicată la Ur pentru zeița Nanna (la sfârșitul mileniului III î.Hr.), și care, înalte de până la 100 de metri, aveau rampe și scări monumentale care permiteau accesul în părțile superioare și o formă care ar fi trebuit să permită legătura între cer și pământ.

■ Analizați textele ce urmează și rezolvați cerințele:

- Indicați atitudinea societății, așa cum era exprimată în *Codul lui Hammurabi*, față de acuzatorul incorect și judecătorul indecis.
- Comparați situația din Sumerul de odinioară cu situații similare din zilele noastre.
- Legile de astăzi sunt la fel de drepte ca cele din trecut? Formulați un comentariu.

- Dacă cineva a învinovățit pe altul, acuzându-l de crimă, dar nu poate dovedi, atunci acuzatorul să fie dat morții.

- Dacă un judecător a pronunțat o sentință și a dat o hotărâre care are puterea unui act, dar după aceea își schimbă părerea, acel judecător, care s-a convins că trebuie să schimbe sentința, va restitui îndoite daunele procesului în cauză și va trebui să părăsească scaunul pe care-l deține în corpul judecătoresc și nu va mai lua parte la procese, cu ceilalți judecători.

(*Codul lui Hammurabi*)

Stelă — Monument în formă de coloană, care poartă inscripții sau sculpturi.

Partea superioară a stelei de bazalt pe care a fost scris *Codul lui Hammurabi*

Modulul I

Zeitate feminină

INANNA-ISTAR — Stăpâna feminină a cerului, protectoarea dragostei și a maternității. Era în același timp și zeița înțelepciunii, care dădea monarhilor însemnele regale; zeița universală a dragostei.

GHILGAMESH — Erou mitic și semi-zeu, personajul principal al unei capodopere literare, care ar fi domnit în orașul Uruk, 127 de ani. Fundamentală în mitul lui Ghilgameș este drama existențială a omului, lupta lui cu forțele oculte, raportul cu femeia, raporturile de prietenie, teama de moarte și setea de nemurire. Mitul rezumă alegoric istoria devenirii și destinul oamenilor ca societate: vânătoare, civilizație urbană, stat arhaic, catastrofe cosmice, marile întrebări ale gândirii.

(După V. Kembach,

Dicționar de mitologie generală)

ENKIDU — Personaj mitic, întru-chipând forța și puritatea omenească primară, prietenul lui Ghilgameș, care moare după un delir de 12 zile, și pe care acesta din urmă îl caută în infern. El pare a fi un simbol al omenirii. Plămădit din lut de zei, el străbate treptele obligatorii ale existenței: viața inocentă, prietenia, eroismul, boala și moartea.

Caleidoscop

„Unde alergi, Ghilgameș?

Viața fără sfârșit pe care o cauți n-ai
s-o găsești niciodată.

Când zeii i-au creat pe oameni,
Le-au atribuit moartea, păstrând
pentru ei nemurirea.

Așadar, umple-ți burta...

Trăiește-ți viața fericit de dimineața
până noaptea,

Îmbracă-te în haine frumoase,

Spală-te și îmbăiază-te,

Privește-ți cu tandrețe micuțul
pe care-l ții de mână,

Fă-ți fericită femeia...

Aceasta e tot ce îți pot dori bărbății.”

Ghilgameș și leul
(sec. VIII î.Hr.)
(fragment)

„Și venind cea de a șaptea zi,
am scos un porumbel și i-am dat drumul,
și a plecat porumbelul și s-a întors.
Am scos o rândunică și i-am dat drumul.
Și a plecat rândunica și s-a întors.
Cum nu avea unde să se așeze,
s-a întors.

Am scos un corb și i-am dat drumul.
Și a plecat corbul, și a văzut că
au dispărut apele,
mănâncă și se bălăcește, croncâne,
nu se mai întoarce...

Și am pus ofranda pe vârful muntelui.
Zeii au adulmecat mireasma,
Zeii au adulmecat mireasma cea bună,
Zeii, ca muștele, s-au strâns deasupra
mesei de sacrificiu.

(*Epopoea lui Ghilgameș, Potopul*)

- Explicați scena finală a potopului, așa cum este descrisă în *Ghilgameș*. Indicați ce atitudine ați adopta în fața unei catastrofe implacabile.

Statul sumerian

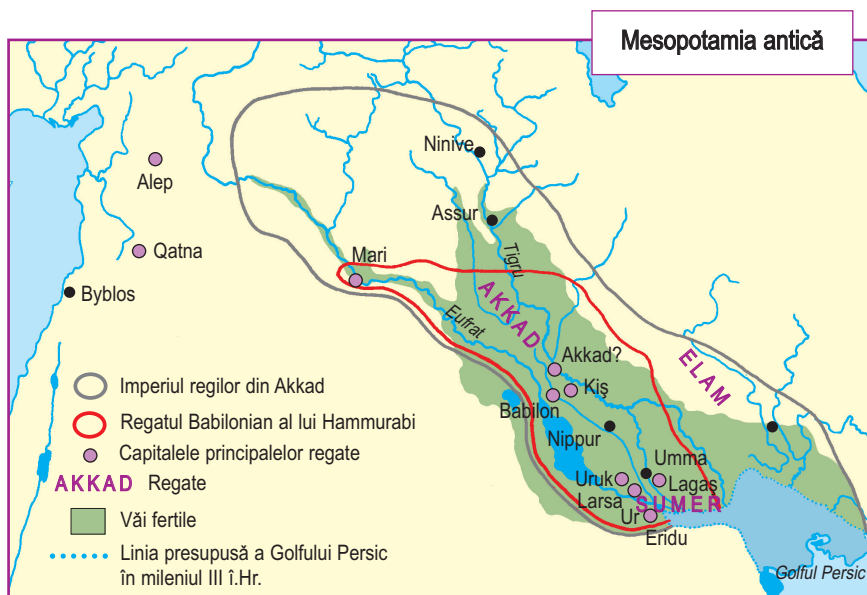
Sub aspect politic, în istoria Sumerului se disting mai multe perioade. 500 de ani (2800-2360 î.Hr.), orașele-cetăți din partea meridională a Mesopotamiei — Ur, Uruk, Kiș, Lagaș și Umma — și-au disputat cu rezultate contradictorii întâietatea. La jumătatea mileniului al III-lea (2460 î.Hr.), despotul orașului Lagaș a supus autorității sale Uruk, Ur și Kiș, pentru ca un secol mai târziu (2360 î.Hr.), un alt oraș-cetate, Umma, să reușească să coaguleze primul stat unitar din istoria Sumerului (adunând Uruk, Ur și Larsa).

Acest regat era însă amenințat în chiar ceasul constituirii sale de un nou val de invadatori veniți din stepele Arabiei, triburi de păstori instalate în centrul Mesopotamiei, între Sumer și Asiria. Inițiativa îndrăznească a unei căpetenii locale, se pare originară din Kiș, cetate sumeriană înfloritoare în epocă, de a-l îndepărta pe despotul orașului și de a cuceri regatul din sud abia constituit a dat semnalul întemeierii primului mare imperiu al antichității. Sargon (2334-2279 î.Hr.) și-a întins ulterior autoritatea în întreaga Mesopotamie și a fondat orașul Akkad, care a dat numele țării și al limbii vorbite de locuitorii săi. În urma mai multor campanii, el a cucerit Elamul (în sud-vestul Iranului), Siria și sudul Asiei Mici.

Noua putere dispunea de prima armată permanentă cunoscută în istorie, care număra în jur de 5000 de ostași și care garanta liniștea internă și prosperitatea. Imperiul akkadian a durat puțin timp și după prăbușirea sa sub loviturile altor nomazi, Sumerul a cunoscut o ultimă perioadă de înflorire, fiind reunificat sub autoritatea orașului Ur (sfârșitul mileniului al III-lea), aproape un secol înainte de prăbușirea finală (sec. XX î.Hr.).

- Citiți textele reproduse din *Epopoea lui Ghilgameș* și rezolvați cerințele:

- Ce mesaj transmite primul text din *Ghilgameș*?
- Identificați, în text, aspecte relevante pentru a descrie condiția existențială a omului din antichitate și până în prezent.
- Numiți cel puțin un basm din folclorul românesc în care este dezvoltată una din temele care apar și în *Ghilgameș*.

Scrierea — o creație sumeriană

Amintirea Sumerului s-a perpetuat în unele texte ale epocii babiloniene, precum *Epopoea lui Ghilgameș*, după care uitarea s-a așezat peste aceste locuri și fapte câteva mii de ani. Abia în ultimele secole, descoperirea unui uriaș material epigrafic, sute de mii de tăblițe de lut inscripționate, a readus în atenția lumii cea dintâi dintre civilizații. Semnele de forma unor cuișoare adunate în coloane așezate una deasupra celeilalte au fost pentru prima oară descifrate de un tânăr profesor de latină de la Göttingen (Germania), G.F. Grotefend, încă la 1802. A mai fost nevoie de încă o jumătate de secol pentru ca toate secretele scrierii „cuneiforme” să fie deslușite și universul fascinant al acestei lumi îndepărtate să ni se arate cu toate detaliile sale. Însușită de akkadieni, ulterior de hitiți și de perși, această scriere a rămas în uz până în mileniul I î.Hr., când era încă prezentă în transpunerea limbajului savant utilizat îndeobște în mediile ecleziastice. Astfel, cu mai bine de 5000 de ani înainte de zilele noastre, în sudul Mesopotamiei spiritul uman a produs o revoluție. Prin descoperirea unei forme de scriere, omul a reușit nu doar să-și înregistreze bunurile și faptele, ci să și lase celor ce vor veni după el o mărturie despre gândurile și experiența sa, astfel transmisibile. Adică, de fapt, să inaugureze istoria.

Necropola regală din Ur datează din jurul anului 2600 î.Hr. Tezaurul descoperit aici, în 1922, cu piese de o mare valoare artistică, evidențiază bogăția extraordinară a acestui mare centru comercial al Mesopotamiei.

Modulul I

Cronologia politică a Mesopotamiei antice

Mileniul IV – mileniul III î.Hr. — Cristalizarea civilizației sumeriene.

Circa 2360 î.Hr. — Primul stat teritorial unitar din istoria Sumerului.

Sec. XXIII î.Hr. — Sargon I pune bazele imperiului akkadian.

2116 – 2111 î.Hr. — Sumerul își redobândește independența.

Sec. XX î.Hr. — Renașterea sumeriană.

1792 – 1749 î.Hr. — Hammurabi adoptă titlul de „rege al Sumerului și al Akkadului”, unificând Mesopotamia și părțile orientale ale Siriei cu centrul în Babilon.

Sec. XVII – sec XII î.Hr. — Hititiții constituie în Asia Mică un stat care, în sec. XIV, domină politic și militar Orientul Mijlociu.

1115 – 1076 î.Hr. — Asiria devine prima putere militară din regiune în timpul lui Tiglatpalasar I.

Secolul al VII-lea î.Hr. — Epoca de maximă înflorire a Asiriei.

605 – 562 î.Hr. — Domnia lui Nabucodonosor II marchează apogeul regatului chaldeo-babilonian, din componența căruia fac parte Mesopotamia, Elamul, Fenicia, Siria și Palestina.

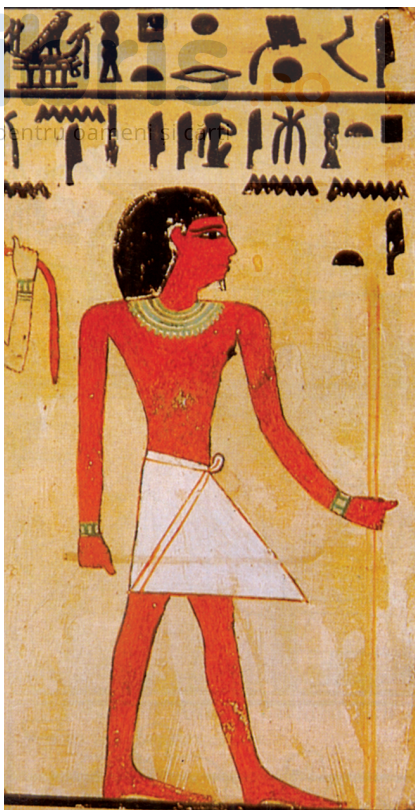
597 î.Hr. — Nabucodonosor ocupă Ierusalimul.

588 – 586 î.Hr. — Răscoala antibabiloniană a iudeilor este reprimată; o parte a populației este deportată în Mesopotamia.

539 î.Hr. — Perșii cuceresc regatul Noului Babilon.

Nu uitați!

- În văile fertile din sudul Mesopotamiei, geniul uman a creat o civilizație întemeiată pe politeism, aristocrație, agricultură irigată, meșteșuguri, stat și scriere, model valabil (în variante evoluate) până în zilele noastre.

Monarhia egipteană

Țara și locuitorii

Situat în partea de nord a Africii, Egiptul a fost dintotdeauna „un dar al Nilului”. Din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, țara a fost alcătuită dintr-un enorm ținut deșertic, din fericire traversat de marele fluviu. O dată pe an, ploile din munții Etiopiei și din Sudan produc creșterea apelor, care lasă în urma lor un măr fertil; acesta permite obținerea succesivă a mai multor recolte. Nilul este și principala arteră de circulație a țării și, nu în ultimul rând, factorul geografic esențial care i-a unit locuitorii.

Aflat într-o extremitate a Orientului antic, Egiptul a creat o civilizație proprie, profund originală într-un univers închis și sărac în resurse.

Religie și stat

Monarhia egipteană a avut o durată impresionantă, de la perioada arhaică și până la cea de-a doua cucerire persană numărându-se peste 2600 de ani (din jurul lui 3000 î.Hr. și până spre 342 î.Hr.). De-a lungul acestor veacuri, țara a cunoscut perioade de creștere economică, prosperitate și expansiune teritorială, care au alternat cu altele de destrămarea statală, anarhie și devastatoare invazii străine. Peste această uriașă întindere de timp, Egiptul a construit un sistem politic și social în acord cu armonia cosmică și voința zeilor, a cărui expresie arhitecturală, risipită în mii de monumente și vestigii, nu a încetat să stârnească admirația și uimirea.

Calitatea de regi-constructori pe care și-au asumat-o toți faraonii, evident pe măsura resurselor de care a dispus statul în vremea domniei lor, a fost astfel asumată ca o obligație, o răspundere și o misiune deopotrivă. Transmisă din tată în fiu, pe firul nesfârșit al generațiilor, puterea absolută a suveranului își avea obârșia în voința creatorului lumii, zeul-solar Ra, și ca atare nu putea fi divizată. Odată înscăunat, monarhul prelua comanda în lupta pentru salvarea ordinii ideale a lumii și a societății, așa cum fusese stabilită de creator, împotriva dezordinii din lumea reală, a vanităților și slăbiciunilor omenești. Templele și mormintele pentru zei și pentru defuncții faraoni aveau menirea să le adăpostească spiritul și erau garanția că cei vii nu vor fi abandonați.

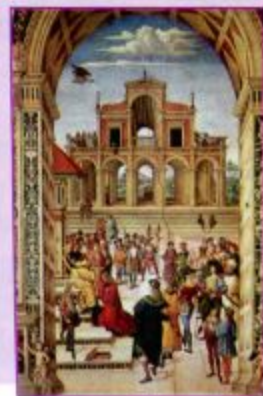
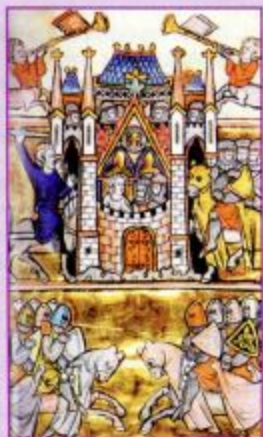
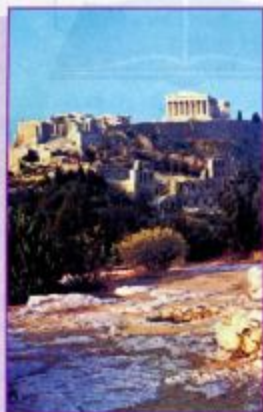
- Cu ajutorul hărții alăturate, rezolvați cerințele:
 - a) Argumentați sintagma „Egiptul este un dar al Nilului”.
 - b) Stabiliți centrele de putere ale țării, de-a lungul celor 3000 de ani ai istoriei sale. Atribuiți o semnificație aparte amplasării capitalei mai întâi în Egiptul de Jos și apoi în Egiptul de Sus?

Capitale și sanctuare în Egiptul antic

- Orașe
- Capitale
- Sanctuare
- ▲ Piramide
- Oaze

CVPRINS

Cuvânt înainte către elevi	3
Cuvânt înainte către profesori	5

I. MOȘTENIREA ANTICHITĂȚII

Sumerienii	8
Monarhia egipteană	12
Evreii	16
Religii monoteiste – iudaismul și budismul	20
Originile civilizației europene	24
Antica Hellada	26
Educație și cultură la vechii greci	32
Lumea geto-dacilor	36
Roma, de la orașul-stat la Imperiu	40
Arta monumentală romană	46
EVALUARE	48

II. MOȘTENIREA MEDIEVALĂ

Creștinismul	54
Formarea popoarelor europene	58
Formarea poporului român și a limbii române	62
Lumea arabă	66
Civilizația medievală	72
Arta medievală	78
Imperiul bizantin	84
<i>Model didactic</i> — Studiul unei mari puteri	89
Imperiul otoman	90
Franța medievală	94
Imperiul romano-german	100
Statul medieval în spațiul românesc	104
Țările Române și statele vecine	110
EVALUARE	118

III. PREMISELE MODERNITĂȚII

Expansiunea europeană	122
Renașterea	126
Reforma	132
Războiul de 30 de ani	138
<i>Model didactic</i> — Studiul unei situații internaționale	141
Absolutismul	142
EVALUARE	149